

iskanje. Učitelj in učenec morata biti drug za drugega živi, dinamični stvarnosti. Stvarnost, ki se znata (morata) empatično življati druga v drugo. Ker brezkonfliktne šole ni, je zelo pomembno, s kakšno strategijo se lotevamo reševanja konfliktov. Le-ti imajo tudi svoje komunikacijske vzroke. Avtor publikacije osmišlja vprašanja: katere so stopnje konfliktnega procesa, s kakšnimi metodami se lotevati reševanja konfliktov?

Pri obravnavi agresivnosti, torej teme, za katero vseskozi sodimo, da je za današnji čas izjemnega pomena, Brajša poudarja dragoceno misel: pasivni učitelj ne more prodreti do učenca. In tudi pasivni učenec ne more dejavno sprejemati vzgojno-izobraževalne vsebine. Konstruktivna agresija, ki vlada v šoli, je zdrava, saj razširja naše spoznanje. Toda konstruktivna agresija zahteva medsebojno spoštovanje. Učitelj in njegovo mišljenje ter učenec in njegovo mišljenje so enakovredni. Učitelj mora upoštevati, da je učenec mlado, razvijajoče se bitje. Upoštevanje navedenega lahko (o)krepi učiteljevo stvarno, pa tudi pozicijsko avtoriteto.

Pri sklepu povejmo, da je delo bogato opremljeno s tujimi (še posebej nemškimi) viri. (Tudi) to izpričuje, da gre za izjemno kakovostno delo. Avtorjeva publikacija je rezultat njegovih številnih komunikacijskih treningov. Je rezultat avtorjevih tako teoretičnih kot praktičnih spoznanj. Zaradi vseh navedenih značilnosti publikacije jo je smiselno prebrati. Še posebej je smotno, da jo preberejo (preberemo) družboslovci. Pa tudi vsi tisti, ki jih komunikacijska tematika zanima. Zanimati pa danes mora slehernega posameznika, saj ima z njo opraviti, mar ne?¹

Alojzija Židan

MIRJANA NASTRAN ULE

Temelji socialne psihologije

(Lj, ZPS, 1994)

Knjiga je druga predelana in razširjena izdaja knjige Socialna psihologija, ki je izšla

¹ Delo je izšlo pri založbi Glotta tudi v slovenskem jeziku (1994).

leta 1992. Delo ni le prikaz socialne psihologije (prvi po letu 1965 v Sloveniji), niti »samo poskus produktivne predstavitve, skupka različnih enostranosti«, kot pravi avtorica na koncu Temeljev socialne psihologije. Je delo, ki ob sicer obširni predstavitvi prevladujočih razlag, koncepcij in teoretskih paradigem, iz katerih te razlage in koncepcije izhajajo (kar je razumljivo, saj gre za knjigo, ki je tudi učbenik socialne psihologije), zmore kritično refleksijo ne le do posameznih koncepcij, ampak tudi do vede same. Znotraj polja psihologije izreka njene meje in opozarja na nujnost distance predvsem do tistih koncepcij, ki dejanskost obravnavajo kot objektivno dejstvo, vednost pa kot neodvisno od družbenih razmerij.

Avtorica v začetnih poglavjih (Socialna psihologija kot znanost) predstavi teoretske paradigme, iz katerih izhajajo teoretski modeli in koncepcije v (socialni) psihologiji, razmišlja o njihovih mejah, v nadaljevanju predstavi psihološke procese in pojave, ki jih raziskuje socialna psihologija (konstrukcija socialnega sveta, medosebni odnosi, socialno vplivanje), sklene pa s poglavjem o posamezniku in socialnem sistemu, natančneje z družbeno konstrukcijo subjekta, s čimer pravzaprav nadaljuje na začetku vpeljan temeljni razmislek o konceptualizaciji razmerja individualno-družbeno v psihologiji.

Zdi se, da je treba reči nekaj o imenu »socialna psihologija«. Če se strinjamo, da je vse, kot pravi Althusser, »vselej že družbeno«, potem je ime tавтоloško. Pa se vendar zdi, da je na področju psihologije, ki ostaja večinoma zavezana individualističnemu konceptu subjekta, pridevnik »socialen« smiselno vztrajno ponavljati. Toliko bolj, ker dosledna analiza celo marsikatera (če ne večine) tistih psiholoških koncepcij, ki v svoji konceptualizaciji subjekta in razlagi človeških dejavnosti družbeni kontekst jemljejo najresneje, pokaže, da v jedru še vedno (nererefektirano) pristajajo na predpostavko o enotnem racionalnem subjektu. Zato je avtoričino vztrajno poudarjanje socialnega, pa naj gre za percepcijo, konstrukcijo dejanskosti ali konstrukcijo subjekta, vsekakor primerno.

Kot temeljno izhodišče raziskovanja socialne psihologije avtorica opredeli povezavo »individualnega psihološkega konteksta in nadindividualnega socialnega konteksta člo-

veške dejavnosti«. Konceptualizacija razmerij individualno-družbeno v socialni psihologiji se navezuje na niz teoretskih konceptov, ki so jih razvile psihologija, sociologija, psihoanaliza. Kompleksnost tega razmerja po avtoričinem mnenju pogojuje dejstvo, da vsaka od teh konceptualizacij obravnava le določene tipične vidike socialnega vedenja, omejitve teh konceptualizacij pa silijo v teorijski eklekticism.

Avtorica opredeli dva modela znanosti, na katerih temeljijo teoretski koncepti in vse druge ravni znanstvenega dela v psihologiji: naravoslovni in sociohistorični model. Kljub kritikam, ki sledijo foucaultovski tradiciji (znotraj polja psihologije so te bolj izjeme), se mainstream psihologija (vključno s pomembnim delom socialne psihologije) še vedno navezuje na prvi model znanosti. Avtorica sem uvršča behaviorizem, velik del kognitivnih teorij in funkcionalistične teorije. Ta psihologija, da bi ubranila status znanstvenosti, išče legitimiteto v tiste vrste objektivnosti, ki je značilna za naravoslovje. Vztraja pri empiriji, ne da bi se spraševala o družbeni posredovanosti tega, čemur pravi objektivno dejstvo, njen cilj je odkrivanje splošnih zakonov, glavna metoda pa laboratorijski eksperiment.

Model, ki ga avtorica imenuje »sociohistorični«, se v psihologiji ponovno uveljavlja (sicer stežka) šele v zadnjem desetletju. Ta model, »ki se naslanja na nekatere hermenevtske, lingvistične, zgodovinskoanalitične metode in teorije humanističnih in družbenih znanosti«, upošteva zgodovinski in družbeni kontekst socialnopsiholoških pojavov in družbeno posredovanost vednosti samih (socialni konstruktivizem, ki se ukvarja predvsem s socialnopsihološkimi procesi, in dekonstruktivistična socialna psihologija, ki sledi foucaultovski tradiciji). To je hkrati tisti model, ki mu avtorica nedvoumno daje prednost. Ne le v uvodnih poglavjih, kjer temu modelu pripisuje višjo raven teoretske refleksije lastnih teoretskih predpostavk in

produktivno problematizacijo konvencionalnega modela, ki verjame v nevtrarno pozicijo znanstvenika, objektivna dejstva, ampak tudi ob obravnavanju psiholoških procesov in pojavov.

Pri avtoričinem razumevanju razmerja individualno-družbeno ne gre za preprosto dodajanje družbenega individualnemu, družbenega ne obravnava kot nekaj naključnega, neobveznega, nekaj, čemur se je mogoče izogniti. To razen uvodnih in sklepnih poglavij, kjer predstavi meje psihologije in njenih koncepcij, in poglavja, ki govorijo o konstrukciji socialnega sveta in poudarja vselej že družbenost, konstruiranost dejanskosti etc., dokazuje tudi način obravnavanja fenomena, ob katerega proučevanju se je socialna psihologija sploh konstituirala kot posebna psihološka disciplina. To so predsodki. Kot v svoji kritiki koncepta enotnega racionalnega subjekta, ki je temeljni koncept tudi znotraj najbolj družbene od vseh psihologij, t.j. znotraj socialne psihologije, opozarja Julian Henriques, se predsodki v socialni psihologiji obravnavajo kot izjema in napaka v procesu percepcije in mehanizmu kognicije. Avtorica te koncepte sicer korektno predstavi, se pa prepričljivo izogne pasti psihologiziranja in opozarja, da imamo predsodke vsi (samo objekti so različni), opozarja na nevarnosti, ki jih prinašajo omejevanje socialne psihologije na mikrosocialne razmere nastanka predsodkov.

Čeprav se avtorica v Temeljih socialne psihologije ne loti obširnejše analize predpostavk individualističnih koncepcij in njihovih političnih implikacij, pa dovolj učinkovito opozori na razmerja med vednostjo in oblastjo in vzpostavi distanco do koncepcij, ki prevladujejo v psihologiji. To pa je redkost v psihološki literaturi – nikakor ne le v Sloveniji.

Metka Mencin